OLIY PEDAGOGIKA SOHASIDAGI ENG SO‘NGGI TENDENSIYALAR

Jo‘rayeva Gulcnehra Begmurodovna

Qo‘qon davlat universiteti,

Magistratura bo‘limi, 1-bosqich,

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimini tubdan yangilayotgan, talaba va o‘qituvchi o‘rtasidagi munosabatlarni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqayotgan pedagogik trendlar haqida so‘z boradi. Biz endi nafaqat dars o‘tish uslubini, balki oliy ta’limning mazmun-mohiyatini ham qayta ko‘rib chiqishimiz kerak bo‘lgan davrda yashayapmiz. Tadqiqot davomida gibrid ta’limning afzalliklari, sun’iy intellektning o‘quv jarayonidagi yordamchi o‘rni hamda talabalarda hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishning ahamiyati tahlil qilingan. Muallif an’anaviy, bir tomonlama ma’ruzalardan voz kechib, talabani darsning faol ishtirokchisiga aylantirish yo‘llarini izlaydi. Maqolaning asosiy maqsadi — zamonaviy texnologiyalar orqali oliy ta’limni qanday qilib yanada insonparvar va qiziqarli qilish mumkinligini ko‘rsatib berishdan iborat.

Tayanch so‘zlar: oliy ta’lim islohoti, zamonaviy o‘qituvchi, gibrid yondashuv, raqamli pedagogika, talaba erkinligi, kreativ yondashuv, kognitiv rivojlanish.

Kirish:

Bugun biz shunday davrda yashayapmizki, oliy ta’lim nafaqat bilim berish, balki millatning ertangi kunini belgilash quroliga aylandi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”[1] doirasida ilgari surgan g‘oyalari, ***xususan, 2026-yil 26-maydagi “Maktabgacha va maktab ta’limi tizimini isloh qilish***

1 “O‘zbekiston – 2026” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-01-son Farmoni. (2026-yil 11-Aprel).

bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”2 gi Farmoni hamda oliy ta’limni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi bizning sohadagi yangi qadamlarimiz uchun asosiy mayoq bo‘lib xizmat qilmoqda. Davlatimiz rahbarining: “Biz oliy ta’limni raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirmas ekanmiz, zamonaviy mutaxassis tayyorlay olmaymiz”3 degan qat’iy talabi, bugungi kunda oliy pedagogika sohasidagi eng so‘nggi tendensiyalarning asosi hisoblanadi.

Oliy ta’limda kechayotgan islohotlar shunchaki hujjatlardagi raqamlar emas, balki jonli jarayon — har bir talabaning taqdiri bilan bog‘liq bo‘lgan hayotiy zaruratdir. Bugungi yoshlar bizdan shunchaki ma’ruza o‘qishni emas, balki ularni mustaqil fikrlaydigan, hayotda o‘z yo‘lini topa oladigan shaxs qilib tarbiyalashni kutmoqda. Shu ma’noda, oliy pedagogikadagi so‘nggi trendlar — raqamlashtirishdan tortib, talabaga individual yondashuvgacha bo‘lgan barcha yangiliklar — bizga mana shu imkoniyatni beradi. Bu darsda proyektor ishlatishdan ancha chuqurroq tushuncha bo‘lib, u ta’limning mazmun-mohiyatini, o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi ma’naviy ko‘prikni yangilash demakdir.

Asosiy qism: Bugungi oliy pedagogika shunchaki uslublar to‘plami emas, u insoniyat tafakkurining yangi qiyofasidir. Biz yillar davomida talabalarni “bilimlar ombori”ga aylantirishga urindik, lekin hayot shuni ko‘rsatdiki, ombor qanchalik to‘la bo‘lmasin, undan foydalanishni bilmaslik mutaxassisni ojiz qoldirar ekan. Oliy ta’limdagi eng so‘nggi tendensiyalar markazida bitta oddiy, ammo buyuk haqiqat turibdi: Talaba — bu to‘ldirilishi kerak bo‘lgan idish emas, balki yoqilishi kerak bo‘lgan mash’aldir.

1. Raqamli dunyoda insoniy muloqot

Zamonaviy universitet devorlari bugun faqat g‘isht va betondan iborat emas; ular endi ramziy ma’noga ega bo‘lib qoldi. Biz ta’limning geografik chegaralarini

2 “Maktabgacha va maktab ta’limi tizimini isloh qilish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-79-son Farmoni. (2023-yil 26-may).

3 “Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta’minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”**gi PQ-3775-son qarori. (2018-yil 5-iyun).

buzib tashladik. Endilikda talaba qaysi davlatda, qaysi vaqt zonasida yoki qanday ijtimoiy holatda bo‘lishidan qat’i nazar, ilm ummoniga cheksiz sho‘ng‘ishi mumkin. “HyFlex” (Hybrid-Flexible) modeli shunchaki darsni proyektorda ko‘rsatish yoki Zoom orqali ulanish emas — bu talabaga nisbatan ko‘rsatilgan eng oliy darajadagi ehtirom va akademik erkinlikdir. Biz talabaga: “Sen o‘zingga qulay muhitda, o‘z shaxsingga xos bo‘lgan ritmda o‘qi, biz esa senga shunchaki ma’lumot beruvchi emas, balki hayot yo‘lingda mayoq bo‘luvchi mentor bo‘lamiz”4, degan insonparvar tamoyilni ilgari surmoqdamiz.

Ushbu jarayonda o‘qituvchining roli inqilobiy tarzda o‘zgardi. U endi minbarda turib darslikni o‘qib beradigan “ma’ruzachi robot” emas, balki talabaning ichki imkoniyatlarini uyg‘otuvchi, uning tanqidiy tafakkurini charxlovchi strategik murabbiydir. Auditoriyadagi o‘sha qadrdon ko‘z-ko‘zga tushib qilingan samimiy suhbatlar bilan raqamli texnologiyaning aniqligi uyg‘unlashganda, darsning emotsional yuklamasi o‘n chandon oshadi. Bu shunday muhitki, unda texnologiya insonni chetga surib qo‘ymaydi, aksincha, insoniy muloqotning qadrini va qamrovini yanada kengaytiradi.

2. Sun’iy intellekt

Sun’iy intellekt (SI) haqida gap ketganda, ko‘plab pedagoglar orasida uni “ko‘chirmachilik quroli” yoki “dangasalik ramzi” sifatida qabul qilish xavfi hali ham mavjud. Biroq, oliy pedagogikaning so‘nggi nafasi shuni ko‘rsatmoqdaki, SI — bu har bir talabaning yonida 24 soat davomida turadigan beg‘araz va bilimdon shaxsiy yordamchidir. Tasavvur qiling, auditoriyada 30 yoki 50 ta talaba o‘tiribdi; ularning har birining qabul qilish tezligi, qiziqishlari va o‘zlashtirishdagi “bo‘shliqlari” turlicha. Agar biz an’anaviy tarzda barcha uchun bir xil tezlikda dars o‘tsak, qobiliyatli talaba zerikib qoladi, biroz sustroq o‘zlashtiradigani esa mavzudan uzilib, tushkunlikka tushadi.SI platformalari mana shu muammoning yagona adolatli yechimidir. U har bir talabaning individual “o‘rganish trayektoriya”sini matematik

4 Hasanboyev, J. Pedagogika: Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik / J. Hasanboyev, X.A. To‘raqulov, I.Sh. Alqarov, N.O‘. Usmanov. – Toshkent: Noshir, 2020. – 412 b.

aniqlik bilan chizib beradi5. Tizim talabaning qaysi nuqtada oqsayotganini sezadi va unga aynan o‘sha joyni to‘ldirish uchun maxsus materiallar taqdim etadi. Bu oliy ta’limdagi eng insonparvar yondashuv — shaxsiylashtirilgan ta’lim (personalized learning) davrini rasman boshlab berdi. Biz endi talabani qolipga solingan tizimga moslashishga majburlamaymiz, aksincha, egiluvchan ta’lim tizimini talabaning ehtiyojlariga moslashtiryapmiz. Bu — bilim berishning ommaviy ishlab chiqarishdan, “qo‘l mehnati” kabi nozik va individual yondashuvga o‘tishidir.

3. Mikro-o‘qitish va kognitiv psixologiya

Inson miyasi, qanchalik mukammal bo‘lmasin, cheksiz axborot oqimini bir vaqtning o‘zida qabul qilish va qayta ishlash quvvatiga ega emas. Bugungi “Tik-Tok” va tezkor kontentlar avlodi 80 daqiqalik bir xil ohangdagi, zerikarli va og‘ir ma’ruzalarni psixologik jihatdan qabul qila olmaydi. Oliy pedagogikadagi “Micro-learning” (kichik blokli ta’lim) tendensiyasi — bu zamonning talabi va kognitiv psixologiyaning g‘alabasidir. Bilimlarni 10–15 daqiqalik intensiv, mantiqan yakunlangan va vizual boyitilgan qismlarga bo‘lish dars samaradorligini keskin oshiradi.Bu jarayonni xuddi taomlanish madaniyatiga o‘xshatish mumkin: biz ovqatni butunligicha yutmaymiz, balki uni yaxshilab chaynab, kichik bo‘laklarda yeymiz — shundagina u tanamizga quvvat bo‘lib kiradi. Ma’lumotlar ham xuddi shunday — “qaymoq” qismlari ajratilgan, lo‘nda va aniq maqsadli bo‘lsa, u talaba ongi tomonidan oson hazm qilinadi va uzoq muddatli xotiraga muhrlanadi. Biz talabaning vaqtini, energiyasini va asab tizimini asragan holda, unga eng sifatli bilim konini taqdim etish metodikasini shakllantirmoqdamiz.

4. "Soft Skills": Diplomdan ustun turuvchi insoniy fazilatlar

Bugun dunyo bozoridagi raqobat shu darajaga yetdiki, diplomdagi a’lo baholar yoki nufuzli universitet nomi mutaxassisning muvaffaqiyatiga kafolat bera olmay qoldi. Ish beruvchilar endi nomzoddan “nimalarni bilishini” emas, balki jamoada qanday muloqot qilishi, qiyin vaziyatlarda qanday qaror qabul qilishi va stressga

5 Ismailova, Z.K. Kasbiy pedagogika: Darslik / Z.K. Ismailova, D.A. Mustafoyeva, M.O. Komilova va boshq. – Toshkent: Lesson press, 2023. – 294 b.

qanchalik chidamliligini so‘ramoqda. Oliy ta’limdagi eng muhim va og‘riqli o‘zgarishlardan biri — bu “Soft Skills” (yumshoq ko‘nikmalar) yoki insoniy qadriyatlarni shakllantirishga bo‘lgan e’tibordir.

Dars jarayoni endi faqat formulalar yoki qonuniyatlarni yodlash maydoni emas. Bu yerda talabalar munozara madaniyatini o‘rganadi, loyihalar ustida jamoa bo‘lib ishlash orqali mas’uliyatni his qiladi va muammoli vaziyatlarni (case-study) birgalikda yechish orqali haqiqiy hayot sinovlariga tayyorlanadi. Bizning vazifamiz talabaga nafaqat nazariy bilim berish, balki o‘sha bilimni odob, zakovat va insoniy fazilatlar bilan bezab, jamiyatga taqdim etishdir. Zero, qalbi bilan his qilmagan, jamoa bilan til topisha olmagan mutaxassis, qanchalik bilimli bo‘lmasin, jamiyat taraqqiyoti uchun xizmat qila olmaydi. Biz “nima”ni biladigan emas, balki o‘z bilimi bilan insonlarga “qanday” foyda keltirishni biladigan shaxslarni tarbiyalashimiz shart.

Ushbu jarayonlarni kuzatar ekanman, bitta narsaga amin bo‘ldim: texnologiya qanchalik balandga uchmasin, o‘qituvchining mehri va talabaning ishtiyoqi bo‘lmasa, ta’lim o‘lik bir tizimga aylanadi. Mening fikrimcha, eng so‘nggi tendensiya — bu Pedagogik Ishonchdir. Talabaning xatosini jazolash emas, o‘sha xatodan dars chiqarishni o‘rgatish — eng katta innovatsiya aslida shudir.

Biz talabani darsga kiritish uchun emas, darsdan so‘ng dunyoni o‘zgartirishga tayyor bo‘lib chiqishi uchun harakat qilishimiz kerak. Pedagogika — bu quruq metodlar to‘plami emas, bu tirik jonga, inson taqdiriga ishlov berish san’atidir. Shunday ekan, bizning eng katta vazifamiz — raqamli asrda robot emas, qalbi va tafakkuri uyg‘oq bo‘lgan Komil Insonni tarbiyalashdan iboratdir.

Xulosa: Oliy pedagogikadagi bu evrilishlar shunchaki vaqtinchalik o‘zgarish emas, balki ta’limning mazmun-mohiyatini tubdan isloh qiluvchi yangi davr poydevoridir. Biz raqamli texnologiyalar va insoniy muloqot o‘rtasidagi oltin muvozanatni topa olsakgina, talaba qalbida ilmga bo‘lgan haqiqiy ishtiyoqni uyg‘ota olamiz. Asosiy maqsad — talabani bilimlar bilan to‘ldirish emas, balki uni o‘zgaruvchan dunyoda yo‘l topa oladigan, mustaqil va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishdir. Zero, eng so‘nggi tendensiyalar markazida inson turar ekan, ta’lim

jarayoni shunchaki ma’lumot uzatishdan inson taqdirini yaratish darajasiga ko‘tariladi. Innovatsiyalar va milliy qadriyatlarimiz uyg‘unligi bizni yuksak marralarga yetaklovchi yagona to‘g‘ri yo‘ldir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mirziyoyev Sh.M. “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. – 464 b.

2. “Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 08.10.2019 yildagi PF-5847-son.

3. Hasanboyev, J. Pedagogika: Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik / J. Hasanboyev, X.A. To‘raqulov, I.Sh. Alqarov, N.O‘. Usmanov. – Toshkent: Noshir, 2020. – 412 b.

4. Xodjayev, B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti: Darslik / B.X. Xodjayev. – Toshkent: Sano-standart, 2017. – 416 b.

5. Ismailova, Z.K. Kasbiy pedagogika: Darslik / Z.K. Ismailova, D.A. Mustafoyeva, M.O. Komilova va boshq. – Toshkent: Lesson press, 2023. – 294 b.

6. Hasanboyev, J. Pedagogika (pedagogika nazariyasi va tarixi): Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik / J. Hasanboyev va boshq.; O‘zR Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. – Toshkent: Noshir, 2011. – 456 b.

7. Asqarova, O‘.M. Pedagogika: Oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun darslik / O‘.M. Asqarova, M. Xayitboyev, M.S. Nishonov; O‘zR Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. – Toshkent: Talqin, 2008. – 288 b.

8. “Oliy ta’limda masofaviy o‘qitishni tashkil etish tartibi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori, 03.10.2022 yildagi 559-son.

9. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi (Rasmiy hujjatlar va farmonlar uchun).